

Personalia

FINN SALOMONSEN
31. januar 1909 – 27. april 1983

I april måned døde dansk ornitologis »grand old man«, dr. phil. Finn Salomonsen.

Gennem årtier var han en enestående produktiv og aktiv videnskabsmand af international kaliber. Han har som ingen anden præget dansk ornitologi, både som leder af Zoologisk Museums ornitologiske afdeling (1943-1979) og som formand for Dansk Ornitologisk Forening (1959-1971). Hans videnskabelige indsats favnede enormt vidt, men havde indo-australske småfugles systematik, dansk fugleliv, ringmærkningen på Grønland og de arktiske fugles levevilkår som hjørnestene. I anledning af hans 70-års fødselsdag i 1979 udgav Dansk Ornitologisk Forening et festskrift om arktisk fugleforskning (DOFT 73 (1-2)), hvor forskellige sider af hans virke uddybes. Hans bøger, videnskabelige og populærvidenskabelige artikler, indlæg i miljødebatten, boganmeldelser etc., ialt 600 titler eller godt 13.000 sider, er opsummeret i Videnskabelige Meddelelser fra dansk naturhistorisk Forening 1983.

Finn Salomonsen led af et dårligt hjerte i flere år. I perioder hæmmede det ham meget, men han tog den langvarige lidelse med stor værdighed og arbejdede lige til det sidste med sine videnskabelige afhandlinger. Han havde en utrolig vilje til at leve og gennemføre sine opgaver. På trods af sin sygdom deltog han i den internationale ornitolog-kongres i Moskva i 1982, og var så sent som i sommeren 1981 i Vestgrønland.

Finn Salomonsen blev født i København som søn af grosserer Alfred Salomonsen og dennes hustru Xenia f. Jacobsen, der senere blev gift med brygger Vagn Jacobsen. Han er således opvokset i omgivelser, der var økonomisk trygge og kulturelt stimulerende. Af særlig betydning for hans udvikling og valg af løbebane var, at han allerede 13 år gammel kom i forbindelse med Dansk Ornitologisk Forenings daværende formand, videnskabsmanden og vekselereren Lehn Schiøler, der boede ved siden af Finns hjem på Uranienvej på Frederiksberg. Her havde Schiøler sit

»fuglemuseum« med store samlinger af nordiske fugle, og hans store interesse for dragtskifter, underarter m.v. engagerede den unge skoleelev på afgørelse måde. Finn Salomonsen kom så tæt ind på Schiøler, at han endog hjalp med katalogiseringen af samlingen. Og i 1925 kom han med på Schiølers indsamlingstur til Vestgrønland. Kun 16 år gammel beskrev han fugleagttagelserne fra turen i et sprog og med en sikkerhed, som var han en erfaren ornitolog.

I 1926 blev Schiøler bundet til sygelejet efter en hjerneblødning, og fra da af fik Salomonsen lov til at arbejde selvstændigt med samlingen. Efter Schiølers død i 1929 medvirkede Salomonsen via stedefaderen Vagn Jacobsen aktivt til, at den enestående fuglesamling kom til Zoologisk Museum fremfor at blive solgt til udlandet (pris 140.000 kr.).

Finn Salomonsen blev medlem af DOF i 1923 og deltog allerede fra de første år flittigt i møder og ekskursioner. Sine første erfaringer som ornitolog fik han ved at kikke fugle ved Sankt Jørgens Sø i København, men hans egentlige feltornitologiske viden fik han først og fremmest gennem DOF-turene. Dengang var der fire ekskursioner om året. Den første Salomonsen deltog i gik til Saltholm i foråret 1923, og senere på året kom Sankt Jørgens Sø og Utterslev Mose. Disse ekskursioner blev ledet af nogle af landets bedste fuglekendere på den tid, bl.a. overlæge Otto Helms, stationsforstander Julius Olsen, konservator Harry Madson og direktør A. L. V. Manniche.

Efter studentereksamen i 1927 begyndte Finn Salomonsen at studere zoologi ved Københavns Universitet. Han afsluttede efter fem år, i 1932, med en ornitologisk magisterkonferens. På dette tidspunkt sad R. Hørring på landets eneste professionelle ornitologstilling, en amanuensisstilling ved Zoologisk Museum. Salomonsen måtte i flere år ernære sig som journalist og som ansat ved Naturfredningsrådets Reservatudvalg (1937-42), men han udfoldede en enorm aktivitet også uden for disse arbejdsfelter. F.eks. fuldførte han i 1939 sin doktordisputats. Først i 1943, efter Hørrings død, kunne han få ansættelse ved museet og vie sig fuglene på heltid. Det var i Finn Salomonsens tid på museet, at langt størstedelen af dets 110.000 fugleskind blev indlemmet i samlingerne. Hans formidable evne til med uafviselig veltalende at skaffe penge næsten hvor som helst fra og få sine optimale ønsker igennem har været en afgørende årsag til, at København idag har en af verdens mest velfungerende fuglesamlinger.

Resultaterne fra rejserne er nøje beskrevet både i fagtidsskrifter og i populærvidenskabelig form. De vigtigste tidlige rejser var Vestgrønland sommeren 1925, Lapland 1927, Sønderjylland 1929, Færøerne 1930, Nordvestgrønland 1936. Disse var hans mest feltbiologiske rejser, hvor f.eks. fuglenes forekomst sættes i relation til naturtyperne. Mange af afhandlingerne, f.eks. fra Sønderjylland, er fortsat original og stimulerende læsning. Efter ansættelsen ved Zoologisk Museum kom rejser til Mindanao på Filippinerne 1951 (et led i Galathea-ekspeditionen) og Bismarck-

øerne nord for Ny Guinea 1962 (en del af Noona Dan-ekspeditionen). I halvtredserne, tresserne og halvfjerdserne kom desuden 18 rejser til den grønlandske vestkyst, dels for at foretage feltstudier, dels for at kæmpe for en grønlandsk jagtlov og dels for at organisere den grønlandske ringmærkning, som kom til at stå som den mest omfattende indsats vedrørende fugletræk i arktiske egne. Den bragte talrige nye oplysninger, både om søfuglenes bevægelser langs den arktiske isfront og om overraskende ruter blandt de langvejstrækkende. F.eks. viste de vest- og sydøstgrønlandske Snespurve sig at trække til de store nordamerikanske søer, mens de nordøstgrønlandske fløj til de sydrussiske stepper.

Finn Salomonsen var en meget omhyggelig ekspeditionsmand. Selv om han kunne virke upraktisk, havde han stor erfaring i at tilrettelægge arbejdet i felten. Inden han drog ud, havde han lavet grundige forstudier og vidste nøje, hvilke områder der var værd at besøge, og hvilke forhold han ville undersøge. Han førte minutøst dagbøger på alle sine rejser. For dem, der rejste sammen med ham i Østen, var det en stor berigelse at opleve hans enorme forhåndskendskab til områdernes fugle og hans umiddelbare glæde og æstetiske nydelse ved at møde de nye omgivelser.

Salomonsen var gennem næsten hele sit liv en af de flittigste deltagere i DOF's arrangementer, og han er uden tvivl den, der har holdt flest foredrag i foreningen og har skrevet flest artikler. I fyrerne, halvtredserne og tresserne blev han for alvor engageret i Dansk Ornitologisk Forenings arbejde. Han sad i hovedbestyrelsen som redaktør for tidsskriftet fra 1942 og blev formand i 1959. I den lange periode som redaktør (1942-61) blev tidsskriftet præget af hans videnskabelige bredde og internationale orientering. Det medførte bl.a., at der blev bragt engelsksprogede artikler i et langt større omfang end før. Dette affødte betydelige protester på generalforsamlingerne, som han argumenterede imod elegant og lidt overbærende, og i øvrigt fortsatte han med at redigere på den måde, han selv anså for den rette.

I 1959 døde foreningens daværende formand, skovrider Vagn Holstein, og Salomonsen overtog hvervet. Kort tid efter kom det til et stort internt opgør i foreningen; det drejede sig bl.a. om ændring af lovene og bestyrelsens sammensætning. I de vanskelige forhandlinger viste han store taktiske evner, og det var først og fremmest ham og professor R. Spærck som fik foreningen igennem denne krise og lagde grunden for den senere positive udvikling.

I formandsperioden frem til 1971 blev der sat en lang række nye aktiviteter i gang. DOF blev en levende og udadvendt institution med en betydelig medlemsfremgang. Salomonsen var med til at stifte Fugleværnsfonden i 1966 og var et aktivt engageret medlem af dens bestyrelse lige til sin død. I sit arbejde for foreningen optrådte han ikke alene som videnskabsmanden, men viste tillige stor forståelse for at omskabe foreningen fra en københavnerklub til en landsfavrende forening med både et højt fagligt stade

og et aktivt engagement i natur- og fuglebeskyttelse. Efter at han var trådt tilbage som formand, fulgte han nøje foreningens arbejde og kom ofte med positive og negative kommentarer til udviklingen. Som følge af hans store interesse for fuglebeskyttelse var han i en lang årrække et aktivt medlem af og i en periode formand for den danske komité for international fuglebeskyttelse (I.C.B.P.).

Som forsker var Salomonsen primært systematiker. Selv om der ingenlunde mangler arbejder om fuglenes biologi i hans produktion, har det aldrig passeret til hans natur at kaste sig ud i minutiøse »life-studies«. Ikke hermed sagt at han var skrivebordsornitolog. Hans ægte naturglæde krævede regelmæssigt afløb, og end ikke hans stadigt mere skrøbelige hjerte kunne afholde ham fra hans grønlandsrejser. Men feltlivet måtte altid disponeres klogt, som alt andet i hans liv. Der var ikke tid til fordybning i peditesserne, og feltturene bestod mest i at udforske ukendt land og akkumulere generelle indtryk af arternes forekomst og deres forhold til omgivelserne.

Ligesom Salomonsen ikke dvælede ved detaljer i felten, gjorde han det heller ikke bag skrivebordet. Han var ganske vist godt med i kapløbet om at beskrive fugleracer: han navngav tre arter og 72 racer og havde øje for de mest diminutive forskelle mellem lokale fuglebestande. Men detaljer blev aldrig et egentligt mål. De blev kun midler – indfaldsvinkler til at forstå økologiske, zoogeografiske og evolutionsmæssige forhold.

Finn Salomonsens tidlige arbejder fulgte tidens strømninger: faunistik, racemæssige forhold og istidernes rolle. Men forfatterskabet var ikke konformt. Det vidnede om intuition, fantasi og kombinationsevne. I den omfangsrige doktordisputats om rypernes fjerfældning kunne han udover en metodemæssig udvikling af studiet af fjerfældning koble resultaterne sammen med de ret nye teorier om styring af hormonelle processer. Han leverede også et skelsættende opgør med den teleologiske udlægning, som indtil da havde præget synet på visse arters vinterhvidhed. Emnet blev i øvrigt senere uddybet i hans »Presidential Adress« til den XV internationale ornithologkongres i Haag, 1970.

Selv om mange af Salomonsens opdagelser i første omgang byggede på få eller ikke særligt gennemarbejdede data, har de fleste vist sig at være rigtige. F.eks. kunne fundet af store mængder fjer af Sortand ved vestkysten i 1950 lede ham på sporet af fældnings-trækket, et dengang ukendt fænomen. Nogle få forbiere har der dog været, bl.a. i vurderingen af de umiddelbare udløbere af rypernes fjerfældning og fortolkninger omkring Mallemukkens ekspansion i Nordatlanten.

Finn Salomonsen har stået som en generations autoritet på nordiske fugles systematiske forhold, og som en fremstående formidler af trækfugleforskningen. Med værket Grønlands Fugle (1950-51) placerede han sig som indbegrebet af grønlandsk fugleforskning, et image han i 1967 befæstede med Fuglene

på Grønland (resultaterne fra den grønlandske ringmærkning), ved flere oversigtskapitler i håndbøger og ved i nogen grad at holde andre ornitologer væk. Andre vigtige arbejdsfelter var revisionen af de nordatlantiske alkefugle, artikler om Madagaskars fugle, paradysfluesnappere, den gamle verdens blomsterbestøvende fugle, herunder udarbejdelsen af de autoritative klassifikationer i Peter's Checklist of the Birds of the World (1967). Endvidere adskillige afhandlinger baseret på materiale fra Galathea- og Noona Danekspeditionerne, afrundet med generelle betragtninger ved XVI internationale ornithologkongres i Canberra 1974, om artsdannelse og udvikling af øfaunaer.

I de senere år tog arbejdet med den grønlandske jagtlov megen tid, og helbredet satte grænser for arbejdsvejen og holdt ham i større grad hjemme hos familien, hustruen Birgit og børnene Steen og Susanne. Men med utrolig vilje til at forblive aktiv og kreativ klarede Salomonsen alligevel at afslutte endnu et betydningsfuldt værk, revisionen af de indoaustraliske træsejlere og salanganer (Biologiske Skrifter fra Videnskabernes Selskab, 1983). Salanganerne har været berygtet som nogle af de besværligste fugle overhovedet. Vanskelige at indsamle, uhyre ens af udseende og alligevel med små forskelle mellem næsten alle lokalbestande. Salomonsens sidste opus er i hans velkendte stil, elegant og flydende, men uhyre ordrig. De mange bestandes systematiske tilhørsforhold synes meget fint bedømt, både fra taxonomiske og biologiske data. Men på ét punkt har han ikke kunnet løbe linen ud: det fremragende grundlag for zoogeografisk og evolutionsmæssig analyse er ikke blevet udnyttet. Salomonsen har ellers altid udtrykt sin skuffelse over de biologer, som nøjedes med at beskrive og klassificere, og han har altid selv villet videre og udnytte systematikken til at favne de bredere sammenhænge. For en gangs skyld har han nøjedes med den systematiske revision. Måske har han indset, at hans tid var knap, og at han måtte disponere realistisk.

Både som faglig og populær skribent, som foredragsholder og organisator kunne Finn Salomonsen øse ud af sin viden på alle felter (også om andet end fugle). På den anden side tillod hans autokratiske holdning ham ikke at inlde sig på egentlig meningsudveksling. Han gav gerne sit personlige syn, men tog sig ikke altid alternative holdninger ad notam. Det var begrænset, i hvilken grad han kunne befrugte sine umiddelbare faglige omgivelser, skabe skole eller sikre sig efterfølgere. Han var solitär som forsker. Hans livsværk var helt hans eget, men i sandhed en formidabel énmandsindsats.

Lorenz Ferdinand

Jon Fjeldså